

ПЕСНИЧКО ДЕЛО
И МИСАО О ПОЕЗИЈИ
МИЛОВАНА ДАНОЈЛИЋА

ЗБОРНИК РАДОВА

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ
ДУЧИЋЕВЕ ВЕЧЕРИ ПОЕЗИЈЕ

Београд – Требиње, 2013.

Андреја Марић

Филолошки факултет Универзитета у Бањој Луци
(andrejamaric@yahoo.com)

ДАНОЈЛИЋЕВ ДОЖИВЉАЈ ПРИРОДЕ У ЗБИРЦИ
ПЈЕСАМА *РОДНА ГОДИНА* И ЛИРСКОЈ ПРОЗИ
ЗМИЈИН СВЛАК

Апстракт: У раду се анализира Данојлићев специфичан доживљај природе, на примјеру збирке пјесама *Родна година* и лирске прозе *Змијин свлак*. Паралелно се анализира и дјечји доживљај свијета у тим текстовима, у складу с Данојлићевом поетиком *наивне њесме*. Успоставља се и паралела с поезијом и лирском прозом Стевана Раичковића и Десанке Максимовић, који имају готово истовјетан доживљај природе.

Кључне ријечи: *Родна година*, *Змијин свлак*, Десанка Максимовић, Стеван Раичковић, *наивна њесма*, доживљај природе.

„Има таквих јутара, кад се траве и душе додирну у дугом, свеобухватном предаху. Јутара кад свако сваком без зазора може погледати у очи.“

(Данојлић 1979: 146–147)

Лирска проза *Добро јесће живети* Милована Данојлића, објављена 2010. године, показала је да наш аутор, деценијама после збирке *Родна година* (1972) и лирске прозе *Змијин свлак* (1979), које ће бити предмет овог рада, остаје вјеран лирском изразу и специфичном доживљају природе. Код њега је то увијек у тијесној вези с доживљајем завичаја, па се може говорити о доживљају

природе у завичају, што са собом носи и низ опасности, од којих је прва и највећа – опасност од замке патетике, као и увијек кад се макар овлаш помињу аутобиографски елементи. Тога се Данојлић и те како чувао. Управо у књизи *Добро јесће живети* наратор о доживљају завичаја каже следеће: „Љубав према завичају је предмет на коме се иживљавају сентименталне хуље. Ја га знам као што себе познајем, свуда га са собом вучем, са његовим ванисторијским лепотама и људским несавршенствима; моја је љубав без слаткасте сагласности, ја бих да га сачувам изван лажи и заблуда у које тако лако упадају необазриви и неискрени“ (Данојлић 2010: 127). У поезији и прози о завичају и природи у њему заиста не смије бити неодмјерене сентименталности и патетике, али је одређена доза лиризма, љупкости и шарма свакако добродошла, чега код Данојлића, нарочито у *Родној години* и *Змијском свлаку*, има на претек.

Уколико узмемо у обзир Данојлићеве анализе доживљаја природе код Бранка Ћопића, Јована Јовановића Змаја и Добрице Ерића (који су такође књижевници завичаја), лакше ћемо реконструисати и његов доживљај. У питању су текстови о дјечјој књижевности из књиге *Наивна исма*, у којој појаву природе код поменутих писаца он истовремено посматра и као дјечји доживљај свијета, у чему свакако лежи један од важних кључева за разумијевање Данојлићеве поетике. По његовом мишљењу (у тексту о Добрици Ерићу), дјечји пјесник „има улогу суперсензибилног инструмента постављеног у срце природе; на нивоу предлогичке спознаје, тај инструмент региструје померање цветова, зуј инсеката, проток годишњих доба, а у том извештају дете, и човек, и дете у човеку, радосно препознају своја најранија чулна искуства“ (Данојлић 2004б: 235). У другом тексту (о Ћопићу) пише: „Јединство човека, природе и моралних закона, наслеђено у детињству, остало је као трајна мера смисла постојања“ (Данојлић 2004а: 156). Можда најупечатљивије писао је о Змају: „Глас елементарне радости пред непорецивом лепотом света, пред годишњим добима

која долазе и одлазе, због смешних и необичних збивања у животињском свету, због тајни којима се никад не можемо начудити, склоност ка разјашњавању и поучавању, глас дечји и глас о деци, потврдио се као једна од могућности модерне поезије“ (Данојлић 2004в: 111–112). Управо то је основна назнака за разумијевање Данојлићеве поетике дјечје пјесме, поетике коју је најпрецизније сам дефинисао у књизи *Наивна пјесма*, а нарочито у истоименом тексту у тој књизи (који је првобитно објављен под насловом „Расправа о наивној песми“, и то годину дана након збирке *Родна година*), објашњавајући у њему своје схватање дјечје књижевности и дјечје пјесме, коју синонимно назива наивном пјесмом. У том тексту, између осталог, стоји да је „дечје емотивно и душевно искуство основа од које смо сви пошли, те да, и као одрасли, често имамо и потреба и разлога да се том искуству враћамо“ (Данојлић 2004д: 42). Ријеч је о враћању дјечјој визији свијета као мелему неопходном у свијету свакодневних брига, али и свијету литерарних експеримената, који су постајали редовна појава у модерној поезији. Данојлић је схватио да је активирање дјечје невиности у осјећању и разумијевању свијета пожељан приступ уколико пјесник има жељу и потребу да слободно, неоптерећено и природно проговори о неким озбиљним темама. За такво нешто обавезан предуслов је, како је сам говорио, слободнији приступ стварима и ријечима, а од нарочите важности је нестицање навика (Данојлић 2004д: 63). То је већ на оном истом трагу на којем су руски формалисти истакли значај онеобичавања у поезији, одвајајући појам пјесничког језика од свакодневног говора. Начини на који су пјесници у двадесетом вијеку онеобичавали своје стихове били су разноврсни, а управо они који су у поступцима онеобичавања били најуспјешнији, постајали су репрезентативни представници епохе у којој су стварали. Данојлић је одлучио да у вријеме великих, модерних експеримената направи једно изразито оригинално онеобичавање, које у то вријеме није било довољно и адекватно запажено и проучено. Кроз стихове који

су, привидно, били дјечји (те зато и нису озбиљно схватани и прихватани), пјевао је о великим филозофским и егзистенцијалним питањима и проблемима. Даром пјесничког сапутника, Љубомир Симовић је веома добро препознао ту Данојлићеву скривену намјеру и квалитет његових књига сврстаних у корпус дјечје књижевности: „Чини се да се један од централних проблема модерне поезије – проблем песничке природности, аутентичности и слободе – постављао, и на неочекиван начин решавао, на њеној периферији“ (Симовић 1990: XXII).

*

Аналізу ћемо накратко измјестити из унутрашњег оквира који подразумијева поређење двије књиге истог аутора и упоредићемо поетику Милована Данојлића са једним нивоом стваралаштва Десанке Максимовић и Стевана Раичковића. Ово двоје пјесника сви посматрају као незаобилазне, али и особене пјесничке фигуре у двадесетом вијеку, а донекле им се, са извјесним поетичким сличностима (нарочито у оном дијелу његовог опуса који се сматра дјечјом књижевношћу), придружује и Данојлић. Ради се, прије свега, о томе да сва три пјесника имају специфичан доживљај природе, који је добрим дијелом дјечји. О томе је, у тексту о Раичковићевој лирској прози *Злаћна трега*, писао још Новица Петковић, имајући на уму и његову поезију, те закључио да се „оно што у Раичковићевом песништву обично називамо чисто лирским може, дакле, бар једним делом, свести на транспоновано језгро из дечјег доживљаја света“ (Петковић 2007: 187). Ту се згодно надовезује често цитирани Раичковићев запис о *догађају у шравњаку*,¹ који свједо-

¹ Ријеч је о једној августовској вечери из Раичковићевог дјетињства (имао је отприлике десет година), у граду Сенти, када је, у брзом наиласку ноћи, остао сам, без друштва, у недовољно познатом дијелу града. Легао је на неки травњак, наузнак, и остао опчињен призором звјезданог неба: „Осећао сам се сићушним и изгубљеним пред овим треперивим амбисом – час недокучивим *смилом*, час опасним *хаосом*

чи, и то баш из дјечје перспективе, о једном необичном осјећају страха, али и очараности, пред тајанством природе. О специфичности његовог доживљаја природе писао је и Иван В. Лалић у својим есејима: „Природа је у Раичковићевој поезији један релативно изгубљени рај, са којим се – посредством песме – можемо за тренутак идентификовати; најчешће по цену накнадне неодређене горчине и меланхолије. Она је и перманентни тест песникове самоће, издвојености, узнесења у себе – што је контрапунктирано стално понављаном чежњом за комуникацијом, сигналима приманим и одашиљаним свима и свему“ (Лалић 1997а: 215). Исти аутор говорио је и о специфичној појави у поезији Десанке Максимовић која подразумева повјерење у свијет и „неко дубоко и непроверавано осећање усклађености са његовим трептајима, његовим препознатим сигналима“ (Лалић 1997б: 79). Код Данојлића се пак у малим дрхтајима природе (који се у његовој поезији претварају у најважније догађаје ових стихова) „препознају изрази осмишљеног трајања и обновљеног поверења у живот и свет“ (Божовић 2005: 50). Управо су ова три поменута пјесника блиска по том префињеном осјећају повезаности и усклађености с природом. Такво нешто, несумњиво, понајбоље се постиже у тренуцима издвојености и усамљености, када пјесник, кроз призму свог лирског субјекта, осјећа трептаје цијелог универзума и одашиље их према будућим читаоцима. Неријетко се, кад је у питању поезија поменутих пјесника, говори и о њеном пантеизму, а то је појава присутна и у поезији Милована Данојлића.²

– у који је по први пут била уплетена и моја беспомоћна (дотад само у дубини мене шћућурена) мисао“ (Раичковић 1996: 87).

² Анализирајући збирке пјесама *Како спавају шрамваји* и *Фуруница јојунница* Христо Георгијевски је исказао неколико занимљивих ставова о пјесничком пантеизму Милована Данојлића, који се и те како могу примјенити и на збирку *Родна година*: „Песнички пантеизам реализован је као узбудљиво сазнавање лепоте природе и прожимања бића и света. Песник и природа су повезани нераскидивим и бројним везама. Свет је чудесан и узбудљив, али није савршен, па у појединим песмама он је и основни бол. Доживљај је снажан, открива песничко поверење

Директније везе између поменутих пјесника, а на плану њиховог специфичног доживљаја природе, покушаћемо да покажемо на два конкретна примјера. Незаобилазно се намеће Раичковићева пјесма „Са пијаце“, која се налази у његовој збирци дјечјих пјесама *Слике и ирилике*, а која по неким елементима кореспондира са Данојлићевом збирком *Родна година*. Данојлићеву збирку затвара једна од упечатљивијих пјесама, „Пијаца на крају града“, која је самим тим добила и композиционо истакнуто мјесто у структури ове збирке. Већим дијелом посвећена плодовима, биљу, годишњим добима, цијела збирка је заокружена сликом пијаце на којој се онај боље огледа каква је била година, родна или не. Поред природе, завичајна слика Милована Данојлића заиста се често веже и за пијацу, по чему, како је примијетио Мирко Магарашевић, има књижевне сроднике – Љубомира Симовића („Кванташка пијаца“) и Тина Ујевића („Цика тржнице“) (Магарашевић 2003: 13–14), којима свакако можемо додати и Раичковића, са већ поменутом пјесмом. Збирка пјесама *Родна година* настајала је у периоду када се Данојлић, како је сам посвједочио, определијелио за вегетаријанску исхрану, одушевљен поново откривеном природом. Посвећена је пјесниковој мајци Вишњи, која је сав живот провела уз плодове, окопавајући башту и продајући воће и поврће на пијаци, чиме је ова збирка добила и једну изразито емотивну ноту.³ Раичковићева

у природу и живот. Када описује појаве и пределе из детињства, свестан је да су се околности промениле, али не слаби његов напор да одгонетне дубље истине и оснажи своју лирску поруку. Доживљај природе је доживљај првобитност, емфаза. У руралном окружењу човек егзистира потпуније, успоставља спонтане и присне везе са светом природе. Јасније и потпуније разуме живот, чује његове скривене мелодије. Ближа му је и матерња мелодија“ (Георгијевски 2003: 67).

³ „Књигу сам посветио мајци. По њеној смрти, међу писмима, фотографијама, старим новчаницима, кухињским рецептима, и лекарским саветима изрезиваним из новина, нашао сам и ‘Родну годину’, брижно увијену у сребрнкаст папир. Посвета јој је, очигледно, нешто значила“ (Данојлић 1999: 408–409). Поводом збирке *Велика пијаца*, која је објављена готово четири деценије касније, у једном од интервјуа казао је како и даље радо одлази на пијацу, гдје разговара са старијим жена-

пјесма „Са пијаце“ приказује његов доживљај богатства природе и пијачне понуде, кроз слике које наликују призорима из *Родне ѿдине*. Само један од примјера јесте, рецимо, опис кромпира: „Са прве тезге те гледају кромпири / Пуни брадавица, носева, чворуга. / Ако се загледаш боље: видећеш како вири / Између њих неко лице као да ти се руга“ (Раичковић 1998: 306). Ово је управо истовјетан модел по којем су и плодови у Данојлићевој збирци антропоморфизовани, са бројним људским карактеристикама, не само физичким, него и оним духовним. Код њега су, рецимо, „клипови кукуруза, средовечни, / Пуни, и једри, зубати, и млечни“ (РГ, 38),⁴ а бундева „ко мудрац стар и занесен“, те у њиви вире „њихове велике, ћелаве главе“ (РГ, 48).

Још упечатљивију везу проналазимо у опусу Десанке Максимовић, конкретно у њеној пјесми „Родна година“, уврштеној у збирку *Мири земље* из 1955. године, а првобитно објављеној у *Књижевним новинама* годину дана раније. Можемо само да слутимо да ли је Данојлић ову Десанкину пјесму имао на уму кад је петнаестак година касније писао и насловљавао своју истоимену збирку, али и без тог податка можемо да направимо својеврсне паралеле. Пјесникињина „Родна година“ сва је у знаку обиља и здравља, баш као и истоимена збирка објављена касније, а и код ње налазимо поступак антропоморфизације – мјесецу су образи „дошли румени и пуни“, има усне развучене у осмијех и он је свирач, а у коло се хватају брда, горе, ливаде и зденци. Код ње је све, истина, дато у хиперболама, па „уместо шљунка кукуруз под ногом прска / у ракију се и магла пољем гусне“ (Максимовић 2012: 50), али и код Данојлића метафоризација

ма које га подсјећају на мајку: „Она је, до краја живота, имала тезгу на зеленој пијаци, па сам јој, пре тридесет и више година, посветио збирку 'Родна година'. Носила је чак и биљно име, звала се Вишња“ (Данојлић, интернет).

⁴ Сви наводи из књиге *Родна ѿдина* дати су према првом издању (БИГЗ, Београд, 1972), а у тексту ће бити означени скраћеницом РГ и бројем стране на којој се налази наведени цитат.

може да се посматра као својеврсна хиперболизација (у примјерима кад биље и плодови магично кореспондирају са оностраним).

*

Након напомена о Данојлићевој поетици наивне пјесме, његовом доживљају природе, те након неколико краћих поредбених анализа три пјесника сличног сензибилитета, прелазимо на директније поређење збирке пјесама *Родна година* и лирске прозе *Змијин свлак*. До сада је већ сасвим јасно да је у првом плану рада Данојлићева поезија, али анализи додајемо и поменути лирску прозу, с обзиром на то да у неким својим дијеловима има мелодију и ритам стиха, а на тематско-мотивском нивоу највише кореспондира управо са збирком *Родна година*, посебно кад је ријеч о специфичном доживљају природе. Поново ћемо дотакнути и поетику Стевана Раичковића, код кога такође могу да се успоставе паралеле између неких његових пјесама и прозе *Злаћна трега*. Управо поводом те прозе, Новица Петковић записао је следеће: „За пажљивог читаоца помало је узбудљиво кад у песниковој прози почне да препознаје слике које памти из његових стихова“ (Петковић 2007: 183). Управо такав осјећај има и читалац који се суочи с двије Данојлићеве књиге о којима је овдје ријеч. У критици је и раније уочено јединство његове поетике, које највише долази до изражаја у оној прози која је натопљена и оплемењена поезијом, а која је и понајбоља када је таква (уосталом, готово сва је таква). Један од најпрецизнијих тумача поезије и поетике Милована Данојлића, Љубомир Симовић, одавно је освијетлио бројна важна мјеста у његовом опусу, па тако и примијетио да се његова проза састоји „од исте грађе, од истих кустава, осећања, проблема, становишта, и од истог језика као и његова поезија“, те да „често скоро да и није ништа друго до поезија која се служи прозним формама...“ (Симовић 1990: XXIX–XXX). У српској књижевности двадесетог вијека памте се два писца која су у својој прози аутентично представила дјечји доживљај свијета, а наро-

чито доживљај природе – Бранко Ћопић, са својом *Башином сљезове боје*, и Данило Киш, са *Раним јадима*. Својом лирском прозом и једним дијелом поезије може да им се прикључи и Милован Данојлић. Стога не чуди што је управо Киш написао неколико упечатљивих редова о збирци *Родна година*: „То је оно што називам мени блиским термином – књига за децу и осетљиве. То је један песнички хербаријум, песничка трпеза у правом смислу те речи. Књига плодова, боја и мириса. Одавно нисам читао тако ‘природословну’ књигу, такву песничку збирку у којој има више земаљских плодова“ (Киш 1999: 413–414). Кишовом и Ћопићевом хербаријуму, у којем бујају сљез и кестени, може да се, поред плодова из *Родне године*, придружи и *Змијин свлак*, са својим биљем и обиљем.

За ове двије Данојлићеве књиге чини се да су настале на истим *стазама и бојама*, са истим доживљајем природе, за који је одавно утврђено да почива на укрштању животних циклуса и смјене годишњих доба, са човјеквим, прецизније умјетниковим, физичким и духовним узлетима и падовима. Такву врсту тумачења понудио нам је и сам пјесник: „Одрастао сам у природи, а како старим, све ми се више чини да ме је она и родила, да сам истекао из ње као поток, као ветар. Умем да гледам и послушкујем кретање, шумове, велике ломове и једва приметне наговештаје. Нема сумње да се у животу природе осећа начело које је поредиво са стваралаштвом.“⁵

Између поменуте двије књиге не постоје бројне паралеле, али су то књиге готово истог сензибилитета и

---

⁵ Ова пјесникова изјава објављена је у књизи *Десет пјесама, десет разговора* (приредили и разговор водили Слободан Зубановић и Михајло Пантић, Матица српска, Нови Сад, 1992), али је цитат преузет из текста „Време у Данојлићевој лирици“ Васа Павковића (*Поезија Милована Данојлића*, зборник радова; Десанкини мајски разговори, Београд, Ваљево, Бранковина, 14. 15. и 16. маја 2000, приредио Слободан Ж. Марковић, Задужбина Десанке Максимовић, Београд, 2003, 41–42). Поменутој изјави може да се дода и ова: „Први науч песник је добио од природе: њене кружне кретање, полети и клонућа, олује и тишине, елементарни су обрасци свих физичких и душевних кретања живота“ (Данојлић 2004а: 145).

врло сличних особености, а уочавамо и неке готово истоветне пјесничке слике. Задржаћемо се само на оним најкарактеристичнијим, које се понајвише и тичу управо доживљаја природе. Једно од упечатљивих мјеста јесте ово: „Цик плавих латица. Лиске од прозрачне свиле. Плава опна праскозорја, маказама исечена, у цветове искројена“ (ЗС, 70).⁶ Овај одломак својим ритмом више личи на стихове него на прозни израз. Истина, ово би, уколико би било штампано у засебним редовима (стиховима), био одломак у невезаном стиху, што је у својеврсној опозицији у односу на *Родну ѿдину*, у којој је стих везан, али би једна оваква слика ипак могла да се нађе међу корицама те збирке, како због своје мелодије (има и риму *исечена – искројена*), тако и због своје симболике. То је слика једног цвијета који плијени углавном својом бојом, „студеном модрином“. Те цвјетове наратор назива и „небеским цветовима“, те помиње њихов „плаветан трепет“ (ЗС, 71, 76). Симболика плаве боје у збирци *Родна ѿдина* већ је примијећена у неколиким критичким текстовима. Ради се о пјесми „Гроздови“ и стиховима „Боју: тај нежни, плавкасти дашак, / траг магле и креде, онај прашак / што се, потајно, целога века / преноси међу прсте човека / ко доказ да нешто нејасно има / на земљи и на небесима“ (РГ, 32). Александар Јовановић је, рецимо, писао да то „плаветнило сугерише најдубљу хришћанску симболику плаве боје, присутну на средњовековним фрескама или у *Сеобама* Милоша Црњанског: слутњу оностраног бескраја који нас све време мами и ужасава“ (Јовановић 2005: 60–61).⁷ Управо и ови плави

⁶ Сви наводи из књиге *Змијин свлак* дати су према првом издању (Нолит, Београд, 1979), а у тексту ће бити означени скраћеницом ЗС и бројем стране на којој се налази наведени цитат.

⁷ У неким другим пјесмама („Дуња“, на примјер) улогу боје презузима мирис: „тај мирис који нас увек сећа/ да негде – ван земље – постоји срећа, / и да смо, пре но што смо на земљу пали, / све већ видели и све знали.“ (РГ, 42). Мирко Магарашевић тај мирис назива прустовским, закључујући да нас тим стиховима пјесник уводи „у само језгро лирског сјаја песничке меланхолије трајног склада“ (Магарашевић 2003: 14–15).

цвјетови из *Змијиној свлака* сугеришу неку тајанствену и суштаствену везу између овог и оног свијета, везу која врхуни у осјећају који испуњава *лирској нарајџора* (уколико можемо тако да га назовемо, с обзиром на то да у Данојлићевој лирској прози можемо да говоримо о једној специфичној симбиози наратора и лирског субјекта) док посматра те цвјетове: „Разбијао се непроход; хватао сам везу са чистотом и лакоћом трајања. Себе сам осећао као чувара несаопштљиве и драгоцене тајне, и чинило ми се да коначно, налазим јак, непомерљив ослонац свог постојања“ (ЗС, 72).⁸ Ваљало би поменути да се Данојлић оваквим описима у својој поезији, а нарочито у лирској прози, приближава *лирским реалистима* с почетка двадесетог вијека. Магла и прах на његовим гроздовима, чега има и у *Змијином свлаку* – „два испрљана грозда, полузрела; нека пуцета им се већ сасушила; кад их једеш, прашина ти се лепи за језик“ (ЗС, 67) – подсјећају на оне чувене трњине из Кочићеве лирске приповијетке „Кроз маглу“, чија се модрина такође назире кроз пухор. То нас упућује на закључак о реалистички заснованој дескрипцији код Данојлића, али и о тананости његових опажања и оштрини чула, иза чега се пак слуги нека магија, нешто онострано.

Занимљиво је упоредити слику сунца у ове двије књиге. У збирци *Родна година* пјесма „Мирис зове“ доноси једну парадоксалну слику: „Сунце је пасло / Овце, воллове, / Светлост буктала / Уз долове“ (РГ, 6), која читаоца заправо упућује на превласт сунца над цијелим биљним и животињским свијетом. Слична идеја апострофирана је и у пјесми „Сунцокрет“, гдје наспрам пренемагања и

---

⁸ Овај ослонац који се налази управо у сагласју с природом представља и својеврсну пјесничку *шачку ошјора*, како је Данојлић насловио једну своју поетички значајну пјесму, по којој је и цијела књига добила наслов, а затим и избор његових пјесама који је приредио Љубомир Симовић. У књизи *Змијин свлак* још једном се јавља *шачка*, као наговјештај тог ослонаца (заправо, два пута, у форми својеврсног понављања на почетку и на крају једне цјелине, што изнова свједочи о лиричности ове прозе): „Бити јасна тачка у срцу пустоши“ (ЗС, 122, 127).

гордости сунцокрета, којем нема равног на земљи, стоји сунце, његов брат и презимењак који „живи на небесима“ (РГ, 47). Управо та иста превласт у *Змијином свлаку* приказана је једном интересантном алегоричном сликом (која је, као и она с плавим цвијетом, уједно и мелодична, готово стихована): „Сунце, одвезано говедо, које целог дана тумара. Прегледа травку по травку. У подне се склони у хлад, између грана дуда одспава. Источни зид куће потамни и падне у сан, западни се испрси и сатима стоји на испраћају. Сунце се потом усправи уза зид штале. Сенке околног дрвећа у авлију се сјуре...“ (ЗС, 28).

И земља је у ове двије књиге представљена слично. У *Родној њодини* присутна је у пјесми „Земља у поноћ“, и то у двије контрастне слике: „Поноћ каткад зашуми, ко да земља отвара / Нека тајна уста и безбројне тајне очи“; „Добра је земља у поноћ, земља кротка и стара“ (РГ, 16, 17). Прва слика је помало демонска, друга питома. Тек обједињене чине цјелину. У *Змијином свлаку* „земља је ала дуговечна, стрпљива“ (ЗС, 121), а умјесто тајних уста и очију, она има пукотине, „кроз које дахћу њене тихе, дубоко закопане машине“ (ЗС, 160). Управо те њене дубине слуте тајне око којих се плету Данојлићеви стихови и реченице. Осим дубина, ту су и несазнатљиве даљине, за којима у бројним стиховима вапе плодови, ти лирски јунаци Данојлићеве поезије – притке бораније „у даљину некуд гледе, / А лето престоје као од беде“, шљива „тако преспава јесен и зиму / Тиха, загледана у даљину“, док краставац „узалуд далеком свету [да] тежи“ (РГ, 25, 37, 41). Наратор се у *Змијином свлаку* пита: „Боловати за даљинама, шта то значи?“, а затим одмах и нуди могући и вјероватни одговор: „Вероватно, чезнути за самим собом. Прижељкивати себе потпунијег, бољег“ (ЗС, 50).

Дамара кроз све ове текстове необична тајанственост у том специфичном доживљају природе, а управо је ријеч *шајна* изразито фреквентна у обимом невеликој збирци *Родна њодина*: само дрво зна „тајне између земље и сунца“; купушњаци су „попут тајне, / Ил давне језе неке, / Из даљине бескрајне“; прољеће по младом луку

шаље у град „тајну поруку“; диње имају петелку „тајну, пожутелу“; ротквице „шапућу росне баштенске тајне“ (РГ, 10, 14, 23, 28, 50)... У форми дјечје, наивне пјесме Данојлић је у овој збирци пјевао, заправо, о тајни постојања, тражећи одговоре тамо гдје једино и могу да се нађу – у једноставним стварима, у којима живот пулсира неупрљан ефемерним и гдје све функционише у савршеном складу. С друге стране, све што се дешава у природи, иако обично и једноставно, јесте и својеврсно чудо које се са сваким годишњим добом обнавља и изнова догађа. То чудо, које је уједно и највећа тајна, није на тај начин и толико фреквентно именовано у књизи *Змијин свлак*, али је цјелокупна атмосфера изразито тајанствена, а све што се око наратора дешава он посматра са чуђењем, наивношћу и отвореношћу, као да све види први пут, онако како свијет посматрају дјеца. Управо је због тога Данојлић одабрао форму дјечје пјесме у збирци *Родна година*, као и суштински дјечју перспективу у својој лирској прози, јер „дечја књижевност открива свет и непосредне односе у њему, именује ствари и бића...“ (Данојлић 2004г: 28). У именовану ствари и појава, и то на начин примјерен дјечјој књижевности, пјесник дотиче суштину ствари, „али је дотиче изравно и без уобичајеног поштовања на које нас је навикла изграђена културна свест“ (Данојлић 2004д: 50). Проблемом именована појава Данојлић се детаљније позабавио у лирској прози *Змијин свлак*. Ствари (нарочито биље) постоје и без тог именована: „Танкопрсте латице, поређане у плаве кругове, блескају се сасвим по страни од живота у којем ствари имају називе, сврху, почетак и крај“ (ЗС, 78). Али, именована појава дато је човјеку да би се снашао у свијету који без ријечи бива празан, а тиме му је уједно повјерен и дио стваралачког посла, који пјесници вјековима настављају и обављају. Они понајбољи свјесни су да смисао има само именована које не нарушава исконско значење и суштину. Оно што пак представља највећу тајну, тајну постојања, пред пјесником и остаје тајна. Свијест о њеној неухватљивости иманентна је сваком добром писцу, који

никад не губи из вида чињеницу да, трагајући за оностраним, заправо никад не може докучити коначан одговор, али може, у најбољем случају, да му се приближи. Ипак, „свака реч, ваљда, заклања делић првобитне безграничне празнине и збрке. Именујући појединости у свету, речи нас од празнине заклањају колико могу. Од нас се очекује да не проверавамо исувише њихову отпорност, да не завирујемо у бездан над којим лебде. Под мало упорнијим погледом, или у необазривој игри понављања, звук се одваја од значења, и ништавило преплављује с муком скрпљени и тешко одржавани смисао“ (ЗС, 131). Тиме долазимо до идеје о једном, прије свега, религиозном доживљају природе (Симовић 1990: XXIX–XXX). То се огледа како у Данојлићевом увјерењу да свака воћка, сваки цвијет и травчица представљају огледало божје објаве, тако и у начину његовог представљања тих појава, гдје их лирском тананошћу најприје опише извана, а затим и *изнуштра*, са особинама њихове *душе*, то јест са нечим неопипљивим, невидљивим и несхватљивим што их испуњава. Специфично је ту пјесничково поимање властитог посла, који је књишког карактера. Пјесник сав свој стваралачки вијек проведе у свијету ријечи, свијету који је само одраз стварног свијета: „Док гледам главолику стену изнад пута, или док пиљим у бршљанску завесу која се, стотину година већ, на истом месту спушта у вир потока, осећам како се моје посматрачко уживање меша с нечим отужним, књижевно искористљивим, дакле: ниским. То што у овим залетима, поноћним и јутарњим, покушавам, ту, још једном да ослушнем, јесте нешто што на живот личи, али с њим, и са истином, врло мало додирних тачака има. Ја сам то: прислушкивач вечног збивања, залуђеник неких призора; пратилац живота, ретко или никад, пуноправни учесник“ (ЗС, 151, 152). Чини се да је пјесницима одвајкада више стало до промишљања о животу него до живота самог, али вјероватно због увјерености да је више љепоте у ономе што се само слуги, него у стварним, свакодневним и обичним оком видљивим стварима. А о таквим стварима може да се и говори само

тананим, лирским исказима, стиховима и једноставним реченицама, које не само садржајем, већ и ритмом, прате дамаре природе и њеног живота. Зато и у Данојлићевој лирској прози, а не само у есејима, налазимо аутопоетичке елементе: „Вечност почиње извесном размером у дисању. Најављује се кроз одмеренији, мирнији ритам те дуге реченице коју живим, вучем, чије делове одлажем у сан, кидам у стихове, гутам као што се бол гута. [...] Требало би, најпре, угушити лакоћу и брбљивост“ (ЗС, 126, 127). Свијест о недокучивости тајне, иако се у цијелој књизи само о томе и говори, подвучена је на самом крају *Змијиној свлака*: „Испричао си споредни делић приче. Оно главно си дотакао тек уз пут. Мораћеш још једном. Из почетка“ (ЗС, 185). И наставио је Данојлић да на истом трагу сплиће једну грану свог пјесничког и прозног опуса, стварајући потомке оним бундевама из *Родне године* које размишљају о пролазности свега и тражећи сапутника листу пасуља из *Змијиној свлака* који, жут, маљав и љепљив, жели само да што дуже буде с неким, или с нечим. Све то могао је само зато што је вјеровао да се „у визији правог дечјег писца, као у капи росе, огледа својеврсна целовитост света“ (Данојлић 2004г: 35), зато што је знао да „срећно живети, то значи у чуда веровати“ и да „све што погледаш једино због себе, и због неба постоји“ (ЗС, 56, 119). Многи су, ипак, склони да заборављају те тако једноставне ствари и поуке, али могу их изнова научити, и то од природе. Зато су од необичне важности она јутра „кад се траве и душе додирну у дугом, свеобухватном предаху“ и „кад свако сваком без зазора може погледати у очи“ (ЗС, 146). Таквих јутара бивају свјесни ријетки, међу њима и они са истанчаним, пјесничким даром за ослушкивање, претачући затим свој интимни и тајанствени доживљај природе у стихове и лирске реченице, баш како је то учинио Милован Данојлић у збирци *Родна година* и лирској прози *Змијин свлак*.

Литература

- Божовић 2005: Гојко Божовић, „Природа и друштво у поезији Милована Данојлића“, у: *Милован Данојлић, њесник* (зборник), уредник Драган Хамовић, Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 43–53.
- Георгијевски 2003: Христо Георгијевски, „Чулност и фигуративност у Данојлићевим збиркама *Како сјавају шрамваји* и *Фуруница јотуница*“, у: *Поезија Милована Данојлића* (зборник радова; Десанкини мајски разговори, Београд, Ваљево, Бранковина, 14, 15. и 16. маја 2000), приредио Слободан Ж. Марковић, Београд: Задужбина Десанке Максимовић, 62–73.
- Данојлић 1999: Милован Данојлић, „На једну четрдесетогодишњицу“, у: *Како сјавају шрамваји и грује њесме*, Крагујевац: Јефимија, 403–409.
- Данојлић 2004а: Милован Данојлић, „Ђопићеве приче из детињства“, у: *Наивна њесма* (огледи и записи о дечјој књижевности), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 131–170.
- Данојлић 2004б: Милован Данојлић, „Ерићева Гружа“, у: *Наивна њесма* (огледи и записи о дечјој књижевности), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 232–237.
- Данојлић 2004в: Милован Данојлић, „Змај“, у: *Наивна њесма* (огледи и записи о дечјој књижевности), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 97–112.
- Данојлић 2004г: Милован Данојлић, „Један век дечје књижевности“, у: *Наивна њесма* (огледи и записи о дечјој књижевности), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 3–38.
- Данојлић 2004д: Милован Данојлић, „Наивна песма“, у: *Наивна њесма* (огледи и записи о дечјој књижевности), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 39–67.
- Данојлић 2010: Милован Данојлић, *Добро јесће живети*, Београд: Албатрос плус.

- Данојлић, интернет: Милован Данојлић, „Цео свет је у ропству“ (разговор водила Јелена Косановић), *Вечерње новости*, 9. 9. 2006, <http://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:187998-Ceo-svet-je-u-ropstvu>, посљедњи пут приступљено 1. априла 2012.
- Јовановић 2005: Александар Јовановић, „Модерна свест наивне песме“, у: *Милован Данојлић, њесник* (зборник), уредник Драган Хамовић, Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 55–67.
- Киш 1999: Данило Киш, у: „О дечјој поезији Милована Данојлића“, у: *Како сјавају шрамваји и грује њесме*, Крагујевац: Јефимија, 413–414.
- Лалић 1997а: Иван В. Лалић, „Искушење лирског певања“, у: *О њезији*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 214–218.
- Лалић 1997б: Иван В. Лалић, „О поезији Десанке Максимовић“, у: *О њезији*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 79–87.
- Магарашевић 2003: Мирко Магарашевић, „Распон Данојлићевог песничког исказа“, у: *Поезија Милована Данојлића* (зборник радова; Десанкини мајски разговори, Београд, Ваљево, Бранковина, 14, 15. и 16. маја 2000), приредио Слободан Ж. Марковић, Београд: Задужбина Десанке Максимовић, 9–23.
- Максимовић 2012: Десанка Максимовић, „Родна година“, у: *Целокућна дела, Том 2 – Песме [Књића њрва (1951–1969) Књића груја (1969–1979)]*, приредио Станиша Тутњевић, Београд: Задужбина Десанка Максимовић / Службени гласник / Завод за уџбенике, 50.
- Павковић 2003: Васа Павковић, „Време у Данојлићевој лирици“, у: *Поезија Милована Данојлића* (зборник радова; Десанкини мајски разговори, Београд, Ваљево, Бранковина, 14, 15. и 16. маја 2000), приредио Слободан Ж. Марковић, Београд: Задужбина Десанке Максимовић, 36–42.
- Петковић 2007: Новица Петковић, „Песничко сведочанство“, у: *Словенске њчеле у Грачаници* (Огледи и чланци

о српској књижевности и култури), изабрао и приредио Драган Хамовић, Београд: Завод за уџбенике, 183–187.

Раичковић 1996: Стеван Раичковић, *Један могући животи* (приредио Мирослав Максимовић), Београд: Београдски издавачко-графички завод / Српска књижевна задруга.

Раичковић 1998: Стеван Раичковић, „Са пијаце“, у: Слике и прилике, Сабрана дела Стевана Раичковића, Осми том, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства / БИГЗ – Издавачко предузеће / Српска књижевна задруга, 306–307.

Симовић 1990: Љубомир Симовић, „Свете травчице Милована Данојлића“, Предговор у: *Тачка ошћора* (изабране песме), Београд: СКЗ, VII–XXXI.

Извори

Данојлић 1972: Милован Данојлић, *Родна година*, Београд: Београдски издавачко-графички завод.

Данојлић 1979: Милован Данојлић, *Змијин свлак*, Београд: Нолит.

Andreja Marić

DANOJLIĆ'S EXPERIENCE OF NATURE IN THE POETRY
COLLECTION *RODNA GODINA* (A PLENTIFUL YEAR)
AND HIS LYRICAL PROSE *ZMIJIN SVLAK* (SNAKESKIN)

Summary

This paper analyses Milovan Danajlić's particular experience of nature on the examples of the poetry collection *Rodna godina* (A Plentiful Year) and his lyrical prose *Zmijin Svlak* (Snakeskin). It establishes the fact that it is, most com-

monly, the experience of nature of his homeland, and that it can be discussed together with the child's experience of the world contained in those texts, in accordance with Danojlić's poetics of the *naive poem*. By analysing the child's experience of the world and nature in some writers' works (Ćopić, Erić, Zmaj), the author established the foundations of his own poetics as well. The paper also establishes a parallel with the poetry and the lyrical prose of Stevan Raičković and Desanka Maksimović, who display an almost identical experience of nature. The direct analysis of the texts that represent the subject of this paper arrives to the conclusion that they do not display numerous parallels, but they are books of nearly indistinguishable sensibility and contain very similar characteristics. Some nearly identical poetic images are observed (images and symbolism of the sun, the earth, the colour blue), and the frequency of the word *tajna* (secret, mystery) in *Rodna godina* and the mysteriousness of the entire atmosphere in *Zmijin svlak*, in accordance with the fact that the mystery of the seasons and other natural occurrences is identified with the mystery of existence. Therefore, we can speak about Danojlić's religious experience of nature, and some autopoetic thoughts are perceived in analysed texts as well.